

DÉNES DÓRA¹**LMBT érzékenyítés cerebrál paretikus gyermekek körében**

Az iskola mint másodlagos szocializációs színtér megkérdőjelezhetetlen formálója a gyermek szemléletének, világképének. Elvben már elfogadott, de a mindennapi gyakorlatba még nem teljesen beépült eszme az esélyegyenlőség, előítéllettől, illetve diszkriminációtól való mentesség. Ameddig a médiában, addig az iskola falai között is meg fognak jelenni az etnikumok, nemek, illetve különböző szexualitásokkal vagy mozgásbeli/szellemi sérültséggel kapcsolatos sztereotípiák, előítéletek. Kutatásom egy, még külföldi viszonylatban is ritkán kutatott területen végeztem: cerebrál paretikus fiatalok attitűdje, tájékozottsága az LMBT közösséghez kapcsolódóan. Kutatásomat egy hétfős osztályban végeztemb fél éves megfigyeléssel, illetve egy LMBT-hez kapcsolódó érzékenyítő órával; valamint a társasághoz való attitűd vizsgálatának felmérését spontán helyzetekben, illetve beszélgetés által irányítva az óra előtt, közvetlen utána, valamint két hónap távlatában.

Előzmények

Az LMBT (napjainkban már LMBTQIA+) mozaikszó, amely a *leszbikus, meleg, biszexuális* és *transz* szavakból épül fel. Ez az ernyőfogalom magába foglal minden olyan nemi identifikációt, amely eltér a ciszneműségtől (vagyis, hogy valaki a születésekor megállapított biológiai nemmel azonosítja magát), és/vagy eltér a heteroszexualitástól.

Magyarországon a társadalom heteronormatív értékeket közvetítő működésének egyik jele az LMBT közösség ellen irányuló előítélet, negatív diszkrimináció, sok esetben gyűlölet. A Szivárvány Háttér Társaság és egyéb LMBT-t támogató szervezetek folyamatos, fáradhatatlan küzdelme ellenére a Medián 2007-es felmérése szerint a magyarok 65%-a utasítja el az azonos neműek házasságát, 34%-uk korlátozná életüket, míg 47%-uk úgy véli, titkolniuk kellene nemi identifikációjukat, szexuális orientációjukat (Takács, 2011). Számos külföldi kutatás foglalkozott a második szocializációs színtéren, az iskolában megjelenő, LMBT közösség ellen irányuló diszkrimináció megjelenésével és hatásaival, ám Magyarországon hasonló kutatást még nem kezdeményeztek (Takács, 2011).

Továbbá mind Magyarországon, mind külföldön kevés olyan kutatás, tanulmány lelhető fel, amely a sérültek és a másság kapcsolatát hivatottak vizsgálni. Ezen kutatások egyike a

¹ harmadéves konduktor-tanító hallgató, Pető András Főiskola; doradenes95@gmail.com

gyógypedagógusok LGBT közösségről alkotott nézeteit vizsgálta, kiváltképp az általunk tanított érzelmi/magatartászavaros (EBD) gyermekek körére vonatkoztatva (Arrietta–Palladino, 2014). A kutatás során kilenc gyógypedagógussal folytattak interjút. Ezek során a pedagógusok azt nyilatkozták, hogy a mindennapok folyamán, illetve a tanórákon is ugyanúgy kezelik az LGBT közösséghez tartozó diákjaikat, mint heteroszexuális társaikat – már ha tudnak róluk –, vagy esetenként még nagyobb érzékenységgel is fordulnak feléjük. Véleményük szerint más kollégáik nem kezelik hasonló elfogadással és természetességgel a másság megjelenését – ezért sem vettek részt többen a kutatásban –, illetve hogy az oktatás, kiváltképp a (bármely formában) sérültek oktatása nem eléggé felkészült ezen terület megfelelő kezelésére, valamint a gyerekek által igényelt támogatás biztosítására.

Egy másik kutatás a coming out-ot, vagyis az „előbújást” vizsgálta idősebb, felsőoktatásban részt vevő diákok körében. Közülük, aki úgy döntött, „előbújik” is, csak privát levélben tette meg ezt oktatójának, professzorának, vagy esetleg csak egy szűk baráti körnek az osztályában. Kifejezték félelmüket, hogy ha az egész osztály vagy iskola előtt előbújnának, úgy érzik, valamiféle meleg vagy lesbikus jelképpé válnának általa (Palladino – Giesler, 2014).

Nem meglepő, hogy az ép fiatalok, gyermekek körében is érzékeny téma még az LGBT közösség, a másság felvállalása, hiszen rengeteg verbális, illetve fizikai támadás elviselői azok, akik nagyobb nyilvánosság előtt is felvállalják önmagukat (GLSEN, 2009). Sérültek esetén még nehezebb lehet a másság elfogadása és felvállalása, akár önmaguk számára is, hiszen egy területen már eltérnek a társadalmi normától, és nap mint nap tapasztalhatják születésük óta, hogy milyen az, mikor képtelenek elrejtteni „másságukat” – vagyis mozgássérülésük, értelmi vagy érzékszervi sérüléseik árulkodó, látható jeleit. Miért döntenének úgy, hogy az élet még egy területén, ez esetben részben önszántukból, a társadalom szemében normaszegőkké válnak, és lehetőséget biztosítanak még több előítélet, és ebben az esetben negatív diszkrimináció számára?

A kutatás

Kutatásom során két tanórát tartottam, konduktori felügyelettel, egy hétfős (öt fiú, két lány), hetedikes osztályban, osztályfőnöki-életvitel tantárgy keretein belül, a Pető András Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában. Az első egy frontális, de interaktív jellegű tanóra volt, míg a második óra egy délutáni, szabadidősávban, beszélgetőkör-szerűen zajlott.

Az első óra kezdetén meleg, lesbikus, biszexuális stb. hírességekről kaptak képeket a gyerekek, odafigyelve arra, hogy főleg az ő korosztályuk által ismert és kedvelt emberek

jelenjenek meg rajtuk, illetve jó példát mutassanak nekik (pl. Neil Patrick Harris). Miután megtörtént a képeken szereplők azonosítása, ki kellett találniuk, hogy mi lehet bennük a közös. A gyerekek tippjei közt szerepelt a hírnév, a színészet, a zene, de egyiküknek sem jutott eszébe a másság gondolata, valószínűleg nem is tudtak róluk – ezt erősíti az a reakció is, amit ennek felfedezésére adtak. A második feladatban négy képet helyeztem fel a táblára, két-két férfiről és nőről, akik a társadalmi norma, megítélés alapján erős feminin, illetve maszkulin jegyekkel rendelkeztek. A gyerekek feladata az volt, hogy mindegyik képhez gyűjtsenek közösen belső és külső tulajdonságokat. A sablonos „*kedves, szép, jóképű, okos*” jelzők után kezdtek megjelenni az egyre szélsőségesebb, egyre inkább sztereotipizáló kifejezések is, míg nem a feminin férfit „*buzi*”-nak, a maszkulin nőt „*leszbi*”-nek titulálták. A harmadik feladatuk ehhez kapcsolódott: olyan tulajdonságot/tulajdonságokat kellett magukról mondaniuk, amelyek, ha a sztereotípiákat tekintjük, nem a saját nemükre vonatkozik. Például lányként rövid a hajuk, vagy szeretnek focizni, míg fiúként a rózsaszín a kedvenc színük, vagy szeretik a romantikus filmeket.

Mindhárom feladattal az volt a célom, hogy felnyissam a gyerekek szemét, hogy mennyire ártatlannak tűnő apróságok is befolyásolják a véleményünket, mikből épülnek fel a társadalmi nemi sztereotípiák, és hogy sok esetben mennyire kevésbé felelnek meg ezek a valóságnak. Illetve, hogy e sztereotípiák alapján nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, sem az egyéni belső tulajdonságairól, személyiségéről, sem a nemi identifikációjáról vagy nemi orientációjáról.

A következő feladatban a coming out, vagyis az „előbújás” előtti titkolózással, félelemmel teli időszakot szerettem volna szemléltetni a gyerekek számára, így arra kértem őket, hogy egy féltve őrzött titkukat írják fel egy papírdarabra – miután biztosítottam őket arról, hogy sem a társaik, sem én, sem a konduktorok nem fogják elolvasni őket, az óra után akár azonnal összetéphetik, és kidobhatják őket. Miután felírták, először a székükre kellett rakniuk, majd ráülniük. Ekkor még mindannyian nyugodtak voltak, hiszen bár nem a kezükben, de ott volt még alattuk a titkuk, nem érezték, hogy veszélyben lenne. Ezt követően arra kértem őket, hogy álljanak fel, és cseréljenek helyet társaikkal úgy, hogy mindenki más helyén üljön. Ekkor jelent meg az aggodás, a félelem a szemükben, és a fenyegetőzés, hogy „*ha te elolvasod az én titkom, én is el fogom a tiédet*”. Hangot adtak annak, hogy milyen nehéz lehet valakinek, akár ilyen fiatalon, a másságát titokban tartani, és hogy ez bárkit, de főleg egy korukbeli gyermeket, vagy akár fiatalabbat, mennyire megviselhet lelkileg.

Az utolsó feladatban egy-egy különböző társadalmi csoportot kapott mindenki (pl. meleg, nő, nyugdíjas), és úgy kellett körülírnia külső és belső tulajdonságok segítségével, hogy a többiek ki tudják találni. Odafigyeltem a kiosztásuknál arra, hogy azok a gyerekek kapják a meleg, illetve leszbikus csoportot, akiktől korábban, a csoportban tartózkodásom során, hallottam homofób megnyilvánulásokat. Az óra témája, menete után arra voltam kíváncsi, hogy mennyire ragaszkodnak továbbra is a társadalmi sztereotípiákhoz, előítéletekhez, illetve mennyire tudnak elrugaszkodni tőlük. Már itt megmutatkozott az óra pozitív hatása, ugyanis mind a meleg, mind a leszbikus csoportot teljesen objektíven, bármiféle negatív felhang nélkül írták körül azok, akik korábban degradáló szavakkal illették őket.

Az órán továbbá folyamatosan, a feladatok előrehaladtával és kérdések felmerülésével, tisztázásra kerültek az LMBT közösség alapfogalmai (maga a mozaikszó, *leszbikus*, *meleg*, *biszexuális*, *transz* és *interszexuális* jelentése), valamint végig lehetőséget biztosítottam a gyerekek kérdéseinek számára.

A második óra két hónappal később valósult meg, így biztosítva lehetőséget a gyerekeknek arra, hogy feldolgozhassák a hallottakat, és megfogalmazhassák magukban kérdéseiket. Valamint ez lehetőséget biztosított számomra is, hogy felmérhessem, mennyire emlékeznek a korábbi tanításomból. A fogalmakat nagy részük vissza tudta mondani, a problémát a mindennapokban kevésbé megjelenő kifejezések okozták (pl. *transz*, *interszexuális*), de ezekre is emlékezett az osztály fele. Az óra szabad beszélgetésből, kérdezz-felelekből állt, amelyet a gyerekek teljes mértékben kihasználtak: a tervezett 45 perc helyett 80-90 percet töltöttem velük. Főként a szexualitások és nemi identifikációk biológiai volta, miértje érdekelte őket. Például interszexuálisok esetében (interszexuális = férfi és női biológiai nemi jellegekkel is rendelkező egyén) melyik nemi jelleg a domináns, ez mi alapján dől el, megmútít-e őket; ha igen, kinek van beleszólási joga, a szülők és orvosok mellett az egyénnek is van-e, ha például kiskorú. Továbbá megjelentek személyesebb történetek is, meséltek barátokról, ismerősökről, akik felvállalták előttük másságukat, illetve megjelentek a szexedukáció hiányából fakadó tudásbeli hiányosságok is körükben: az egyik kisfiú allergiás a latexre, és azt kívánta megtudni, hogy ennek ellenére van-e bármilyen lehetősége arra, hogy biztonságosan éljen majd a későbbiek során szexuális életet.

Következtetések

A két óra folyamán, illetve a gyerekekkel töltött fél évem során világossá vált számomra, hogy sem a másság témakörében, sem a szexedukációt illetően nem naprakész és életkoruknak

megfelelő a gyerekek tudása. Az esélyegyenlőségre való törekvésnek nemcsak az etnikai kisebbség esetében, vagy a mozgássérült fiatalok integrációjában kellene megjelenie, hanem a nemi és szexuális másság elfogadásában is, aminek első lépése, hogy tudással ruházzuk fel a neveltjeinket. Ha mi előítéletekkel kezeljük ezt a közösséget, tőlük hogy várhatnánk el, hogy tisztelettel forduljanak felénk vagy merjenek felénk nyitni, és adott esetben nekünk coming out-olni, „előbújni”?

A kutatásom egyik, ha nem a legnagyobb sikerének érzem azt, hogy a két óra hatására az osztály egyik tanulója megtisztelt bizalmával, és felvállalta előttem másságát – én voltam a második személy, akinek „előbújt”. Ez ékes bizonyítéka annak, hogy mennyire szükséges lenne a gyerekek tanmenetébe beépíteni a szexedukációt, és azon belül a másságról való oktatást is. Ha egy fiú nincs tisztában azzal tizenhárom-tizennégy évesen, hogy az óvszeren kívül más szexuális védekezési formák elérhetőek, mi garantálja azt, hogy neveltjeink – akár épek, akár a Pető Intézet cerebrál paretikus gyerekei –, megfelelően fel lettek készítve az iskolán kívüli életre? Kiváltképp a mi neveltjeink esetében, mozgásbeli korlátozottságuk miatt, megfelelően felkészítettük-e őket arra, hogy tudják, egy fürdetés esetén mi az a határ, amikor a segítője átlépi az intimitás határát? Tudja-e, hogy milyen lehetőségei vannak, hogyan tud védekezni abban az esetben, ha valaki kihasználja, egyáltalán felismeri-e, hogy valaki visszaél az ő kiszolgáltatott helyzetével?

Sérültjeink esetén nemcsak a terhesség, a nemi betegségek és egyéb, önmagukban is súlyos problémák, nehézségek megelőzéséről van szó, mint egy többségi intézmény esetében. Mentális és motoros sérüléseik miatt adott esetben tudtuk nélkül is szexuálisan kihasználhatják őket, akár ismeretlenek, akár olyan személyek, akik segítőjüknek, barátjuknak vallják magukat. Ennek megelőzése pedagógusként és konduktorként a mi feladatunk lenne, aminek első lépése az, hogy naprakész, praktikus tudással ruházzuk fel őket, amiket az Intézetből való kikerülésük után is fel tudnak használni, akár a maguk védelmére is.

BIBLIOGRÁFIA

- Palladino, J.M. – Giesler, M.A. (2014). *In or Out When Out & About?: Identifying the Professional Support Needs of LGBT Preservice Social Work & Education Majors*. [online] <https://eric.ed.gov/?id=ED545481> [2017.10.16.]
- Arrietta, S.A. – Palladino, J.M. (2014). *Special Education Teachers' Perceptions of Students with Emotional Impairments and Their Same-Sex Behaviors: A Multiple Case Study*. [online] <https://eric.ed.gov/?id=ED548031> [2017.10.16.]
- GLSEN (2009). *The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Middle School Students*. New York: Gay, Lesbian and Straight Education Network.
- Takács, J. (2011). *Homofóbia Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan Kiadó

DÉNES, DÓRA

LGBT SENSITIZATION AMONGST CHILDREN WITH CEREBRAL PARESIS

School as a secondary socialization area undeniably forms the children's world view. Equality, antidiscrimination are accepted in theory, but they are not integrated into everyday practice completely. Until there is discrimination against ethnicity, genders, sexualities or disabled people in the media, there will be discrimination in the classrooms. I did my research in an under-examined area: the awareness and attitude towards LGBT people, amongst youngsters with cerebral palsy. I examined seven children's attitude in a class in spontaneous situations and in guided conversations, before a sensitization training held by me and immediately after the training and in perspective of two months.